

Тайынша Маңы

Тайынша аудандық қоғамдық-саяси газеті
2006 жылдың 3 ақпанынан шыға бастады

№ 15 (926) 7 сәуір 2023 жыл

facebook.com/tainsha.tany

http://tainshatany.kz

tainsha_tan@list.ru

• **Үкімет**

АГРОӨНЕРКӘСІП КЕШЕНІНДЕ 2,6 ТРЛН ТЕҢГЕГЕ 700 ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ЖОБАНЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖОСПАРЛАНЫП ОТЫР

ҚР Премьер-Министрі Әлихан Смайыловтың төрағалығымен өткен Үкімет отырысында VIII сайланған Парламенттің бірінші сессиясының ашылуы барысында Мемлекет басшысы берген тапсырмаларды іске асыру жөніндегі шаралар қаралды. АӨК-ті дамыту жөніндегі жұмыс жоспарлары туралы ауыл шаруашылығы министрінің міндетін атқарушы Ербол Қарашөкеев баяндады.

Ауыл шаруашылығы министрінің міндетін атқарушы Ербол Қарашөкеевтің сөзінше, Мемлекет басшысының тапсырмаларын орындау үшін Ауыл шаруашылығы министрінің бірқатар жүйелі және жедел шара қабылдайтын болады. Азық-түлік қауіпсіздігі мәселесі кешенді түрде шешілетін болады. Осы жылдың соңына дейін 536 млрд теңге сомасына агроөнеркәсіп кешенін дамыту бойынша 291 инвестициялық жоба іске асырылады.

Жалпы 2023-2026 жылдары 2,6 трлн теңге сомаға 700 инвестициялық жобаны іске асыру жоспарланып отыр. Бұл ретте сүт, құс еті, көкөністер импортын алмастыру жөніндегі ірі өнеркәсіптік инвестициялық жобаларды Солтүстік Қазақстан облысының табысты тәжірибесін тираждау есебінен іске асыру жоспарлануда. Ол облыс әкімдіктеріне 10 жыл мерзімге агроөнеркәсіп кешені субъектілерін сенім білдірілген агент арқылы одан әрі кредит беру үшін мемлекеттік сатып алу конкурсын өткізу арқылы айқындалатын жеңілдетілген қайтарымды бюджеттік кредит (0,01% мөлшерлеме) бөлуді көздейді.

«Өз кезегінде агроөнеркәсіп кешені субъектілері үшін кредиттер негізгі борыш пен сыйақы бойынша жеңілдікті кезеңмен жылдық 2,5 пайызбен 10 жылға дейін берілетін болады. Биыл осы мақсаттарға 100 млрд теңге бөлінді, соның есебінен шамамен 65 тауарлық сүт фермаларының құрылысы қаржыландырылатын болады, бұл сүт өндіру көлемін кемінде 373 мың тоннаға арттыруға мүмкіндік береді», — деді Ербол Қарашөкеев.

Оның айтуынша, бұл бір жағынан ауылда жыл бойы жұмыспен қамтуды қамтамасыз етеді, ал екінші жағынан импортқа тәуелділіктен арылуға мүмкіндік береді. Сақтау инфрақұрылымын құру және көкөніс сақтау орындарының тапшылығын азайту мақсатында Көкөніс сақтау орындарын салу және жаңғырту жөніндегі кешенді жоспарды іске асыру жалғасып келеді. 2025 жылдың соңына дейін жалпы сыйымдылығы 135 мың тонна көкөніс сақтау орны, оның ішінде 2023 жылы 105 мың тоннаға 26 көкөніс сақтау орны қосымша іске қосылады. Бұл республиканың көкөніс сақтау орындарына деген қажеттілігін жабуға мүмкіндік береді. Е.Қарашөкеевтің мәліметінше, осы жылдың басынан бастап Тұрақтандыру қорларының жұмысы қайта форматталды, осылайша, әлеуметтік маңызы бар азық-түлік тауарлары бағасын тежеудің үш кезеңдік жүйесі енгізілді.

Тұрақтандыру қорлары бойынша жаңа тәсілдер фермерлерге күзгі және ерте пісетін көкөністерді белгіленген бағамен жеткізуге алдын ала аванс беруге және маусымаралық кезеңде көкөністер бағасының өсуіне реттеуші ретінде әсер етуге мүмкіндік береді.

«Қазіргі уақытта өңірлер 2022 жылғы егіннің келісім-шарт жасалған көкөністерін белгіленген бағамен сатуда. Сонымен қатар тауар өндірушілермен осы жылғы егіннен көкөністерді жеткізуге форвардтық шарттар жасасу бойынша жұмыстар жүргізілуде. Сондай-ақ шикізатты сатып алуға қайта өңдеу кәсіпорындарына айналым қаражатын беру көзделді», — деді ауыл шаруашылығы министрінің міндетін атқарушы.

Оның айтуынша, арзандатылған астықты сату бойынша мемлекеттік қолдау тетігі жеке пысықталды, бұл тек үш өнімдері бойынша ғана емес, сонымен қатар ауыл шаруашылығы жануарларына астық пен жем-шөп беру арқылы мал шаруашылығы өнімдері бағасының өсуін ұстап тұруға мүмкіндік береді. Жалпы әлеуметтік маңызы бар азық-түлік тауарларына бағаны тұрақтандыру тетіктерін іске асыру шеңберінде жаңа тәсілдерді қаржыландыру үшін облыстардың жергілікті бюджеттерінде шамамен 125 млрд теңге, оның ішінде жеңілдікпен несие беруге 99 млрд теңге және тауар өндірушілерден тікелей сатып алуды жүзеге асыруға 26

млрд теңге көзделген.

Агроөнеркәсіп кешені субъектілерінің жеңілдікпен қаржыландыруға қолжетімділігін арттыру мақсатында «Экономиканың нақты секторына кредит беруді кеңейту және халықтың шамадан тыс несие алуын азайту жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығына сәйкес екінші деңгейдегі банктер мен микроқаржы ұйымдарына кредит беруді ұлғайту, агроөнеркәсіп кешені және тамақ өнеркәсібі салаларындағы жобаларды «Бәйтерек» ұлттық басқарушы холдингі» акционерлік қоғамының ұйымдары тарапынан қоса қаржыландыру тетіктерін кеңейту жөнінде жұмыс жүргізілуде.

Бұдан басқа осы Жарлыққа сәйкес осы жылдың соңына дейін астық қолхаттарын несие беру мақсаттары үшін квазимемлекеттік сектор субъектілері кепілдік берген тұрақты кепілдер санатына енгізу жоспарланып отыр. Ол үшін Ауыл шаруашылығы министрінің Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігімен және Ұлттық банкпен бірлесіп, астық қолхаттарын кепіл ретінде енгізу үшін өлшемшарттар мәселесін пысықтауда.

Саланы жеңілдікпен қаржыландыру көлемін ұлғайту үшін Ауыл шаруашылығы министрінің «Бәйтерек» ұлттық басқарушы холдингі» акционерлік қоғамымен бірлесіп, агроөнеркәсіп кешенінің басым бағыттары бойынша инвестициялық жобаларды іске асыру мақсатында 40 млрд теңге көлемінде «Аграрлық несие корпорациясы» акционерлік қоғамының бюджеттік инвестицияларын тарту бойынша жұмыс жүргізілуде.

«Сонымен қатар ауыл шаруашылығы техникасын, оның ішінде азық дайындайтын техниканы және суарудың мобильді жүйелерін сатып алуды қаржыландыру үшін кейіннен лизингке бере отырып, биыл «ҚазАгроҚаржы» АҚ жарғылық капиталын ұлғайтуға 20 млрд теңге бөлінетін болады. Жалпы үш жыл ішінде осы мақсаттарға 79,4 млрд теңге бюджеттік инвестицияны бағыттау жоспарлануда», — деді Ербол Қарашөкеев.

Осы шаралардың барлығы агроөнеркәсіп кешені субъектілерінің қаржыландыру жағдайларын жақсартуға және қолжетімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Ауыл шаруашылығы министрінің міндетін атқарушы Ербол Қарашөкеевтің сөзінше, Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша ауыл халқының табысын арттыру жөніндегі «Ауыл аманаты» жобасын іске асыру басталды, оның шеңберінде сенім білдірілген өкіл арқылы 5 жылға дейінгі, мал шаруашылығы саласында 7 жылға дейінгі мерзіммен жылдық 2,5%-бен микронесие берілетін болады. Микронесиенің ең жоғары сомасы 8,6 млн теңгеге құрайды, бұл ретте ауыл шаруашылығы кооперативтері үшін — 27,6 млн теңге. Жобаны іске асыруға биыл 17 мың микронесие беру жоспарымен 100 млрд теңге көзделген, бұл 18 мыңнан астам жаңа жұмыс орнын құруға мүмкіндік береді. Отбасылық шаруашылықтардың ауыл шаруашылығы жануарларын азықпен қамтамасыз ету мақсатында өз мүшелеріне өзіндік құны бойынша қызмет көрсететін және оларға азықты нарықтық бағадан төмен бағамен сататын сервистік ауыл шаруашылығы кооперативтерін құру жоспарлануда. Жалпы 7 жыл ішінде жобаға 1 трлн теңгеге дейін бөлу жоспарлануда, ол 1 млн-нан астам ауыл тұрғынын қамып, 350 мыңға жуық жұмыс орнын құрады.

«Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша Ауыл шаруашылығы министрінің пайдаланылмайтын ауыл шаруашылығы жерлерін алып қою жөніндегі жұмысты жалғастыратын болады. Биыл қосымша 5 млн га ауыл шаруашылығы жерін қайтару жоспарланып отыр. Бұл ретте аталған жерлер бірінші кезекте ауыл халқының мал жаю мұқтажына қанағаттандыруға бөлінбек», — деді Ербол Қарашөкеев.

Сонымен қатар, оның мәлімдеуінше, «Аманат» партиясының жанынан «Ауыл Аманаты» арнайы жобалық кеңсесі құрылғанын атап өткім келді, ол Ауыл шаруашылығы министрілігімен бірлесіп, ауыл халқының табысын арттыру бағдарламасының сапалы іске асырылуын бақылап, қадағалайтын болады.

primeminister.kz

СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ ТАЙЫНША АУДАНЫ МӘСЛИХАТЫНЫҢ БІРІНШІ СЕССИЯСЫ ӨТТІ

Ағымдағы жылдың 30 наурызында сегізінші сайланған Тайынша аудандық мәслихатының бірінші сессиясы өтті. Сессия жұмысына Тайынша ауданының әкімі Б. А. Әлжанов, жетінші және сегізінші шақырылымдардағы депутаттар, аудан әкімінің орынбасарлары, аудан әкімі аппаратының басшысы, құқық қорғау органдарының басшылары, Тайынша қаласының әкімі, жергілікті атқарушы органдардың басшылары, қоғамдық бірлестіктердің өкілдері және бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдері қатысты.

Жаңа сегізінші шақырылымдағы сессияны аудандық сайлау комиссиясының төрағасы О. Г. Нероба ашып, 2023 жылғы 19 наурызда өткен сайлау қорытындылары туралы ақпарат берді. Қатысушыларды депутаттық корпусының жаңа құрамымен таныстырып, сегізінші шақырылымдағы депутаттарға куәліктер мен төсбелгілерді табыс етті.

Бірінші мәселе бойынша депутат Ю. В. Красноголовый бастама көтеріп, аудандық мәслихат төрағасы лауазымына депутат С. М. Бекшеновтың кандидатурасын ұсынды. Бірауыздан Тайынша аудандық мәслихатының төрағасы болып Сәрсенбай Мұратұлы Бекшенов сайланды.

Сәрсенбай Мұратұлы алғашқы рет 2021 жылы мәслихат хатшысы болып сайланды, биыл да көпшіліктің қолдауымен төрағалық міндетке өтті. Оның жеткілікті жұмыс тәжірибесі бар, қажетті құзыреттерге ие, бұл - бүгінгі күні аудандық деңгейде өкілді билік алдында тұрған міндеттерді тиімді орындауға мүмкіндік береді.

Жаңадан сайланған депутаттарды аудан әкімі құттықтады, ол өз сөзінде: - Өткізілген сайлау қоғамда болып жатқан өзгерістердің шынайы бейнесі болды және біздің саяси жүйемізді одан әрі жаңғыртуға қуатты серпін берді, - деп ерекше атап өтті. Сонымен қатар, ол депутаттық қызметін мерзімінен бұрын аяқтаған жетінші шақырылымдағы депутаттарға жемісті жұмыстары үшін алғысын білдірді, содан кейін салтанатты жағдайда Солтүстік Қазақстан облысы әкімінің алғыс хаттарымен олардың арасынан келесі депутаттарды марапаттады: Н. Н. Трифонов, А. В. Кершиц, Б. Латиф, А. Б. Мұхаметғалиева, Д. Е. Ысқақова.

Жетінші шақырылымның депутаты Н. Н. Трифонов құттықтау сөз сөйледі. Екінші мәселеде депутаттар тұрақты комиссиялар мен олардың төрағаларының құрамын анықтады:

1. Бюджет, қаржы, экономика салаларын дамыту және қоршаған ортаны қорғау мәселелері жөніндегі тұрақты комиссия — Айгүл Бағдатқызы Әбдірахманова;

2. Әлеуметтік қорғау, халықтың денсаулығын сақтау, білім беру, мәдениет және жастар істері жөніндегі тұрақты комиссия — Людмила Николаевна Журавлева.

3. Депутаттық өкілеттіктер, азаматтардың құқықтары және заңдылық, қоғамдық ұйымдармен және бұқаралық ақпарат құралдарымен байланыс мәселелері жөніндегі тұрақты комиссия — Юрий Владимирович Красноголовый.

Бұдан әрі Тайынша аудандық мәслихатында «AMANAT» партиясының депутаттық фракциясын тіркеу туралы мәселе қаралды. Фракция басшысы болып Юрий Васильевич Красноголовый сайланды.

Гүл ЖАМАШҚЫЗЫ, Тайынша маңы

ЕКІ ЖЫЛ ШЕШІЛМЕГЕН ЖЕР МӘСЕЛЕСІ

Солтүстік Қазақстан облысының Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметіне Айыртау ауданы әкімдігінің жер учаскесіне уақытша өтеулі жер пайдалану құқығын беру жөніндегі жер комиссиясын өткізуден бас тарту фактісі бойынша шаруа қожалығының басшысы жүгінді.

Серіктестіктердің бірінің қатысушылар құрамынан 1285 га жер үлесін бөле отырып шыққан кәсіпкердің айтуынша, оның ішінде жалпы ауданы 924 га учаскелерге жерге орналастыру жобалары әзірленген және барлық жер учаскесін толық мемлекеттік тіркеуден өткізу үшін 361 га жер жобасын әзірлеу қажет болған.

Жер кодексіне сәйкес жер учаскесіне жерге орналастыру жобасын әзірлеудің алдында жер комиссиясының оң қорытындысын алу рәсімі өтеді.

Алайда, осы кезеңде Айыртау ауданының жергілікті атқарушы органының жауапты қызметкерлері кәсіпкерге екі жылдан астам уақытқа созылған әкімшілік кедергі тудырған.

Аудан басшылығымен өткізілген диалог алаңының нәтижесінде жер комиссиясы өткізіліп, кәсіпкердің өтінішін қанағаттандыру туралы шешім қабылданды.

СҚО бойынша Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет агенттігі.

2023 жылғы сәуірде аудандық мәслихаттың төрағасымен, облыстық және аудандық мәслихаттың депутаттарымен азаматтарды қабылдау кестесі

№ р/с	Қабылдауды жүргізген тұлғаның тегі, аты-жөні, лауазымы, жұмыс орны	Қабылдау күні
1	Ерлан Сапарбекұлы Алпысов, облыстық мәслихаттың депутаты, «Алабота GCK» ЖШС-нің басшысы	5 сәуір
2	Алмас Жолдасұлы Нұрахмет, аудандық мәслихаттың депутаты, «Атамекен» кәсіпкерлер палатасы Тайынша аудандық филиалының директоры	7 сәуір
3	Динара Мәлікқызы Рсаева, аудандық мәслихаттың депутаты, «Алабота ОМ» КММ директорының орынбасары	10 сәуір
4	Төрехан Ермаханұлы Алмасбаев, аудандық мәслихат депутаты, «Тиолойн» ЖШС-і директорының орынбасары	12 сәуір
5	Айгүл Бағдатқызы Әбдірахманова, аудандық мәслихаттың депутаты, «ЗИМ-Экспорт» ЖШС-нің директоры	14 сәуір
6	Юрий Васильевич Красногоровый, аудандық мәслихаттың депутаты, «Зелёные Луга» ЖШС-нің директоры	17 сәуір
7	Николай Викторович Брайченко, аудандық мәслихаттың депутаты, «Обуховский ГОК» ЖШС-нің жүргізушісі	19 сәуір
8	Людмила Николаевна Журавлёва, аудандық мәслихаттың депутаты, Тайынша әлеуметтік қызмет көрсету орталығының директоры	20 сәуір
9	Данил Викторович Долгалев, аудандық мәслихаттың депутаты, «Обуховский ГОК» ЖШС-нің директоры	21 сәуір
10	Анатолий Францевич Сарницкий, аудандық мәслихаттың депутаты, «Gck-Taynsha Astyk» ЖШС-нің директоры	24 сәуір
11	Сәрсенбай Мұратұлы Бекшенов, аудандық мәслихаттың депутаты, Тайынша ауданы мәслихатының төрағасы	25 сәуір
12	Гүлдана Серікқызы Көпірбаева, аудандық мәслихаттың депутаты, Тайынша көп бейінді ауданаралық ауруханасының терапевт дәрігері	27 сәуір
13	Бауыржан Иманбайұлы Тасмағанбетов, аудандық мәслихаттың депутаты, «Агрофирма Эксимнан» ЖШС-нің директоры	28 сәуір

Аудандық мәслихат депутаттарының қабылдау орны: Тайынша қ., Центральний бұрылысы, 3 «А», «AMANAT» партиясы аудандық филиалының қоғамдық қабылдауы.

Аудандық мәслихат депутаттарының қабылдау уақыты: 11.00.-ден 13.00.-ге дейін.

Мына телефондар арқылы қабылдауға алдын-ала жазылуға болады: аудандық мәслихат – 23072, «AMANAT» партиясының аудандық филиалы – 22047.

ӨНДІРІСТЕГІ ЖАРАҚАТТАНУДЫ АЗАЙТУДЫҢ НЕГІЗГІ ЖОЛЫ

Ауыл шаруашылығындағы өлім-жітім мен өндірістік жарақаттануды азайтуға бағытталған еңбек қауіпсіздігі мен еңбекті қорғау жағдайларын жақсарту бойынша қабылданып жатқан шараларға тоқталсақ, ол бағытта арнайы жұмыстар жүргізілуде. Өңірдің ауыл шаруашылығы саласында жұмыс атқаратын өкілдерге қызметкерлердің өмірі мен денсаулығы үшін жоғары жауапкершілік жүктелген.

Агроөнеркәсіптік кешен ұйымдарындағы егіс жұмыстары ауыл қызметкерлерінің өндірістік күнтізбесіндегі ең жауапты және шиеленіске толы жұмыстардың бірі болып табылатыны ешкімге құпия емес. Оларды ұйымдастырып, өткізу ауыл шаруашылығы құрылымдарының басшыларынан нақты шешім қабылдауды, ауыл шаруашылығы өнімін өндіру бойынша барынша нәтиже алуға бағытталған техникалық және адами ресурстарды шоғырландыруды талап етеді.

Еңбек немесе технологиялық тәртіптің төмендігі, тиісті оқытудың жүргізілмеуі, жұмыс уақытында алкогольді ішімдікті пайдалану және шенеуніктер тарапынан еңбек процесіне тиісті бақылаудың болмауы салдарынан адамдардың еңбекке қабілеттілігін, тіпті денсаулығын жоғалтқанын ешқандай себептермен ақтау мүмкін емес.

Өндірістегі жарақаттануды азайтудың негізгі жолы, осы бағыттағы көп қырлы жұмыстың өзегі алдын алу болып табылады.

Ауыл шаруашылығы өндірісіндегі еңбек қызметі процесінде адамның қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, денсаулығы мен жұмысқа қабілеттілігін сақтауға бағытталған ұйымдастырушылық, техникалық, санитарлық-гигиеналық және емдеу-профилактикалық іс-шараларды іске асыру мақсатында еңбекті қорғауды басқару жүйесі енгізілуі тиіс.

Дала жұмыстарының барлық кезеңдерінде лауазымды адамдар мен қызметкерлер үшін белгіленген еңбекті қорғау, еңбек және өндірістік тәртіп талаптарын сақтау арқылы олардың өндірісінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету талап етіледі.

Алайда, тәжірибе көрсеткендей, басшылар мен мамандардың еңбек қауіпсіздігін және еңбекті қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді орындамауы, көлік құралдарын, машиналарды, механизмдерді, жабдықтарды

пайдалану кезінде қауіпсіздік талаптарын бұзуы, еңбекті қорғау бойынша оқыту мен нұсқау берудегі кемшіліктер, еңбек және өндірістік тәртіп талаптарын, еңбекті қорғау жөніндегі нұсқаулықтарды сақтамауы көбінесе орын алған жазатайым оқиғалардың негізгі себептері болып табылады.

2019 жыл мен 2023 жылғы 1 тоқсан аралығында облыстың ауыл шаруашылығы кәсіпорындарында әртүрлі ауырлық дәрежесі анықталған 48 жазатайым оқиға болды.

Оның ішінде аталған салада 10 адам өлімімен аяқталған жазатайым оқиға және 29 ауыр дәрежедегі жазатайым оқиға орын алды.

Осыған байланысты, дала жұмыстары басталғанға дейін:

- еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау жөніндегі нұсқаулықтарды қайта қарап, қызметкерлерді таныстыру;
- барлық қызметкерлермен қауіпсіздік техникасы бойынша жоспардан тыс нұсқама жүргізу;
- қызметкерлермен еңбек және өндірістік тәртіпті сақтау қажеттілігі туралы профилактикалық әңгіме жүргізу;
- бөлімше басшыларымен жұмыстардың орындалуына тұрақты және нақты бақылау жүргізу қажеттілігі туралы профилактикалық әңгіме жүргізу;
- техниканың, жабдықтың, құралдың жарамдылығын тексеру және қажет болған жағдайда жөндеу немесе ауыстыру;
- арнайы киіммен және аяқ киіммен, қорғаныс құралдарымен қамтамасыз етілуін тексеріп, ажет болған жағдайда толық көлемде қамтамасыз ету;
- жұмыс орындарының қауіпсіздігін қамтамасыз ету қажет.

Қызметкерлердің қауіпсіз және зиянсыз еңбегін қамтамасыз ету - біздің ортақ міндетіміз. Ертең қызметкерлерді емдеу және зардап шеккендердің отбасыларына көмектесу, апаттан кейін қираған үй-жайларды қалпына келтіру, зақымдалған техника мен жабдықтарды жөндеу үшін үлкен қаражат жұмсағаннан гөрі, бүгінгі күні қауіпсіз еңбек жағдайларын жасауға қаражат салу тиімдірек болар еді.

М.ОМАРОВ,
«Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің мемлекеттік еңбек инспекциясы басқармасы» КММ басшысы.

СУ ТАСҚЫНЫ ҚАУІП КЕЗІНДЕ

- газ және электр қуаты көздерін сөндіріңіз, құнды заттарды қауіпсіз орынға көшіріңіз;

- электр энергиясының қосымша көздерін, алғашқы көмек көрсету құралдарын, су және азық-түлік қорын, радиоқабылдағыштарын, от жағу үшін спирттік плиталарды және дабыл беру үшін электр шамдарын дайындап қойыңыз, автокөліктердің бактарын маймен толтырыңыз;

- егер уақытыңыз болса, үйіңізді (пәтеріңізді) қорғауға шаралар жасаңыз (есік-терезелерді мықтаңыз, жоғарғы қабаттарға, үйдің төбесіне, шатырларға үй заттарын, ауыл шаруашылығы құрал-дарын, жем-шөпті қауіпсіз орындарға көшіріңіз);

- электр құралдары мен желілерді, газды судан қорғауға шаралар қолданыңыз;

- көлікпен немесе жаяу болсын биік жерлерге орналасыңыз;

- басқару органдарының қауіпсіз жерге көшіру туралы хабарландыруы мен ескертулерін мұқият орындаңыз;

- көшіру туралы хабарды алысымен міндетті түрде көшіру-жиналу пунктіне барыңыз;

- пәтерден (үйден) шығар алдында өздеріңізбен бірге қажетті құжаттарды, құнды заттар мен ақшаларыңызды, бірінші кезекте қажет болатын заттарды және 2-3 тәулікке жететін азық-түлік пен суды алып шығыңыз;

- қауіпсіз аймақтарға жіберу үшін, осы аудандарда орналасқан көшіру-жиналу пунктеріне барыңыз;

- үйдегі малдарыңызға ен салып, көшіру-жиналу пунктеріне айдап келіп, жауапты адамдарға тапсырыңыз, малдар да қауіпсіз аймаққа көшіріледі;

- көшіру жиналу пунктерінің әкімшілігінің барлық нұсқауларын орындаңыз;

ЕСІНІЗДЕ БОЛСЫН!

- төмен орналасқан жерден тез арада кету қажет, егер су басқан ауданнан шыға алмасаңыз, жоғарғы қабатқа, шатырдың үстіне, биік ағаштарға орналасыңыз;

- басқару органдарының тиісті нұсқауларын келгенге дейін қауіпсіз орындарыңызда қалыңыз;

- су ағынынан өз бетінше өтуге әрекет жасамаңыз. Су ағынының 15 см тереңдігі адамға қауіпті, ал 50 см тереңдігі әдетте көліктердің қозғалысын қиындатып, өте қауіпті болады;

- қолдағы бар құралдарды: пластикалық заттарды, резинадан жасалынған баллондарды, ағаштарды және т.б. пайдаланып, судан шығу амалын қарастырыңыз;

- көмек қажет болған жағдайда, үрейленбей, тыныштық сақтап, апат белгілерін беріңіз (жалаушалар, көліктің дыбыс белгілері, оқ атыңыз, от жағыңыз);

- суда қалып қойсаңыз, үстіңіздегі ауыр киім мен аяқ киімдерді шешіңіз. Су баспаған учаскелерге ағын судың бұрышына туралап жүзу қажет, жүзу кезінде, су астындағы және судың бетіндегі қауіпті заттардан сақтаныңыз;

- зардап шеккен адамдарға шұғыл медициналық көмек қажеттігі кезінде, су мен азық-түліктің жоқтығы кезінде, жағдайдың қауіптілігі кезінде немесе құтқарушылардан көмек келетіндігі туралы күдіктенсеңіз, су басқан аумақтардан көшіру әрекеттерін жасау керек.

СУ ТАСҚЫНЫНАН КЕЙІН

- су тасқыны дүние мүліктеріңізге үлкен шығын келтірсе, жергілікті атқарушы органдарынан көмек сұраңыз.

ТУБЕРКУЛЕЗ – ПРОФИЛАКТИКА ШАРАЛАРЫ

Туберкулез – бұл туберкулез микобактерияларды тудыратын және ауру адамнан өкпе тінінде басым локализациясы бар сау адамға сөйлесу, жөтелу және түшкіру кезінде ауа тамшылары арқылы берілетін инфекциялық ауру.

Бастапқыда туберкулез тек әлеуметтік қорғалмаған адамдардың, жұмыссыздардың, жаман әдеттері бар мигранттардың ауруы деп саналды, бірақ соңғы мәліметтерге қарағанда, орташа және жоғары өмір сүру деңгейі бар еңбекке қабілетті жастағы адамдар туберкулезбен ауыра бастады. Туберкулездің жұқпалы түрімен ауыратын науқас инфекцияның негізгі көзі болып табылады, сондықтан науқасты оқшаулау және емдеу туберкулездің таралуының алдын алу факторларының бірі болып табылады. Туберкулездің профилактикасы - бұл халықтың денсаулығын нығайтуға, туберкулездің пайда болуы мен жаппай таралуын болдырмауға және микобактерия жұқтырған туберкулезді уақтылы анықтауға бағытталған сауықтыру, әлеуметтік, гигиеналық іс-шаралар.

Профилактиканың бірнеше түрі бар: әлеуметтік, санитариялық, ерекше.

Әлеуметтік профилактика - сыртқы орта жағдайларын сауықтыруға, халықтың материалдық әл-ауқатын арттыруға, оның денсаулығын нығайтуға, тамақтануды және тұрғын үй-тұрмыстық жағдайларды жақсартуға, дене шынықтыру мен спортты дамытуға, алкогольизмге, нашақорлыққа, темекі шегуге және басқа да зиянды әдеттерге қарсы күрес, кәсіптік зияндылыққа қарсы күрес бойынша іс-шаралар өткізуге бағытталған. Туберкулездің жеке профилактикасы да маңызды - бұл салауатты өмір салты.

Санитариялық профилактика - адамдардың денсаулығын туберкулез инфекциясы мен ауруынан барынша қорғауға бағытталған - дені сау адамдардың туберкулез микобактериясымен инфекциясының алдын алуға, туберкулезбен ауыратын науқаспен оның айналасындағы дені сау адамдардың тұрмыста, жұмыста немесе оқу орнында белсенді түрде байланысын шектеуге және қауіпсіз етуге бағытталған. Санитариялық профилактика міндеттеріне не кіреді:

- халықты жыл сайынғы тек флюорографиялық тексеру кезінде ғана ауруды ерте анықтау;

- науқастарды мамандандырылған мекемелерге жатқызу;

- туберкулездің түріне байланысты үздіксіз және толық көлемде алынған емдеу толық қалпына келтіруге кепілдік береді;

- жұмыс немесе оқу орны бойынша туберкулез ошақтарында санитариялық-гигиеналық, эпидемияға қарсы іс-шаралар өткізу. Бұл ошақта ағымдағы немесе қорытынды дезинфекция жүргізу, науқасты емдеу, балаларды оқшаулау. Туберкулезге қарсы мекемеге барлық байланыста болған адамдады есепке қою, отбасының барлық ересек мүшелерін, ал балалар мен жасөспірімдерді туберкулинодиагностика әдісімен флюорографиялық тексеру – Манту сынамасы және ДИАСКИНТЕСТ сынамасы

- жылына 2 рет. Ересектер науқаста бактериялардың бөлінуі тоқтатылғанға дейін, ал балалар мен жасөспірімдер науқасты диспансерлік топқа – клиникалық емге ауыстырғанға дейін байқалады. 3 жасқа дейінгі балалар науқасты есептен шығарғанға дейін байқалады.

Ерекше профилактика - туберкулез қоздырғышына қарсы, инфекцияның алдын алуға және аурудың дамуын болдырмауға бағытталған. Дені сау жаңа туған нәресте туберкулезге қарсы алғашқы қорғанысты перзентханада өмірдің 2-4 күніне БЦЖ вакцинасымен алады. Нәтижесінде туберкулез микобактериясына қарсы арнайы иммунитет дамиды. БЦЖ вакцинациясынан кейінгі иммунитет орта есеппен 3-5 жылға дейін сақталады. Осы иммунитеттің жай-күйін бақылау үшін балалар мен жасөспірімдерге 12 айдан бастап туберкулинодиагностика (Манту сынама) жүргізіледі. БЦЖ туберкулезге қарсы егулерінің тиімділігі балалар мен жасөспірімдердің туберкулездің ауыр түрлерімен - миллиарлы туберкулезбен, туберкулез менингитімен, казеозды пневмониямен сырқаттанушылығының айтарлықтай төмендету үшін керек. Көптеген балалар микобактериямен кездескенде мүлдем жұқтырылмайды немесе туберкулездің кішкентай түрлерінің дамуы байқалады. Вакцинацияланған балалар мен жасөспірімдерде туберкулезден болатын өлім-жітім вакцинацияланбағандарға қарағанда айтарлықтай төмен. Құрметті ата-аналар туберкулин диагностикасын жүргізуден, перзентханада жаңа туған нәрестені БЦЖ вакцинациясынан бас тартпаңыз. Есіңізде болсын, Сіздің бас тартуыңыз ауруға әкелуі мүмкін.

Санитариялық және нақты профилактикалық шараларды сақтай және орындай отырып, Сіз өзіңізді және жақындарыңызды адамзаттың басты жұқпалы жауы - ТУБЕРКУЛЕЗДЕН сақтай аласыз!

Галина ТОЛСТОЛУЖИНСКАЯ,
«Тайынша аудандық санитариялық-эпидемиологиялық бақылау басқармасы» ПММ бас маманы.

ҚЫЗМЕТКЕРЛЕР МЕН ЖҰМЫС БЕРУШІЛЕРДІҢ МІНДЕТТІ ӘЛЕУМЕТТІК МЕДИЦИНАЛЫҚ САҚТАНДЫРУҒА ТӨЛЕМ ЖАСАҒАН КЕЗДЕ ЕСКЕРЕТІН ТОП-10 ЖАҒДАЙ

Халықтың экономикалық белсенді бөлігі - МӘМС үшін төлем жасайды және оның айтарлықтай үлесін жұмыс берушілер мен қызметкерлер құрайды. Әлеуметтік медициналық сақтандыру қоры жұмыс істейтін азаматтардың сақтандыру мәртебесін ала алмауы бойынша жиі қойылатын сұрақтар мен жағдайларды талқылады.

Жалдамалы қызметкерлер мен жұмыс берушілер МӘМС төлемдері бойынша нені білу керек?

Қызметкер үшін төлемнің екі түрі түседі:

1) аударымдар – жұмыс беруші өз қаражаты есебінен төлейді. 2023 жылы оның мөлшері қызметкер жалақысының 3 пайызын құрайды. Аударымдардың ең жоғары мөлшері 10 ЕТЖ-ның 3%-нан аспауы керек ($3\% \cdot 10 \cdot 70000 = 21000$ теңге);

2) жарналар – жұмыс беруші қызметкердің жалақысынан 2% ұстайды. Бұл ретте аударымдардың ең жоғары мөлшері 10 ЕТЖ-ның 2%-нан аспауы тиіс ($2\% \cdot 10 \cdot 70000 = 14000$ теңге).

Айта кету керек, жұмыс беруші қызметкерді МӘМС-ға төленетін жарналар мен аударымдар туралы хабардар етуге міндетті.

Төлемді банктің кез келген бөлімшесі арқылы келесі шотқа төлеуге болады:

KZ92009MEDS368609103

BCH 160440007161

BCK GCVPKZ2A

Төлем тағайындау коды – 121 (аударымдар), 122 (жарналар).

Төменде біз жиі қойылатын сұрақтарға жауапты ұсынамыз.

1. Мүгедектігі бар қызметкерден жарналар ұсталына ма?

Сұрақ: Біз шағын жеке фирмамыз. Аяғында кемістігі бар ресми мүгедектігі бар программистті жұмысқа қабылдадық. Біз ол үшін аударымдарды төлеп, жалақысынан МӘМС жарнасын ұстауымыз керек пе?

Жауап: Мүгедектігі бар адамдар үшін МӘМС жарналарын мемлекет төлейді, себебі олар халықтың 15 жеңілдік санатына кіреді. Демек, жұмыс беруші олар үшін аударымдарды төлемейді және жарналарды ұстамайды.

Сонымен қатар, жұмыс беруші қызметкерлердің келесі санаттары үшін МӘМС төлемдерін аудармайды:

- Балалар

- Зейнетақы жарналарын алушылар

- «Алтын алқа», «Күміс алқа» алқаларымен марапатталған немесе бұрын «Батыр ана» атағын алған, сондай-ақ I және II дәрежелі «Ана даңқы» ордендерімен марапатталған көп балалы аналар

- Мүгедектігі бар адамдар

- Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары білім беру, сондай-ақ жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында күндізгі оқу нысаны бойынша білім алатын адамдар

- Жүктілікке және босануға, жаңа туған баланы (балаларды) асырап алуға, баланы (балаларды) үш жасқа толғанға дейін күтуге байланысты демалыстағы адамдар.

2. Жұмысқа жақында орналасса, қалай төлем жасайды?

Сұрақ: Мен 2022 жылдың қыркүйегінде жұмысқа тұрдым. Оған дейін ресми түрде екі жыл жұмыс істемедім. Жұмыс беруші мен үшін МӘМС аударымдары мен жарналарын үзбей төлейді. Жақында емханаға барсам, мәртебең «сақтандырылмаған» деді. Мен үшін төлемдер жүргізіліп жатса, неге мәртебең жоқ? Оны қалай алуға болады?

Жауап: Сіз екі жыл жұмыс істемедім дедіңіз, яғни осы кезде МӘМС-ға жарна төлемеген сияқтысыз. Заң бойынша, «САҚТАНДЫРЫЛҒАН» мәртебесі өткен немесе алдағы 12 ай үшін төлем жасалған кезде беріледі.

Қазір сіз жұмыс істейсіз және ай сайын түсімдер болғандықтан, алдағы бір жылға төлем жасай алмайсыз. Сіздің жағдайда өткізіп алған кезеңдерге жарна төлеу керек, бірақ ол соңғы 12 айдан аспауы тиіс. Дербес төлеуші ретінде, яғни 2022 жылғы сәуір, мамыр, маусым, шілде, тамыз айлары үшін жеке-жеке 3000 теңгеден (2022 жылғы жарна мөлшері) төлем жасау керек. Әрі қарай, жұмыс беруші аударған төлемдер көрсетіледі. Өткізіп алған кезеңдер үшін төлем жасаған соң, «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы төлемдерді өңдегеннен кейін сізге мәртебе 2-3 күн ішінде беріледі.

3. Жұмыс беруші жарналар мен аударымдарды төлемейді

Сұрақ: Мен жекеменшік жұмыста істеймін. Бірақ онда мен үшін тиісті жарналар мен аударымдар жасалмайды. Қазір маған МӘМС пакетіне кіретін медициналық көмекті шұғыл алу қажет. Не істеу керек?

Жауап: Егер жұмыс беруші сіз үшін міндетті тұрақты жарналар мен аударымдарды жасамаса, онда ол еңбек, әлеуметтік және салық саласындағы заңнаманы бұзған болып есептеледі. Бұл үшін жауапкершілік қарастырылған.

МӘМС аясында медициналық көмек алу үшін сіздің «САҚТАНДЫРЫЛҒАН» мәртебеңіз болуы керек. Сіз оны өткен 12 айға немесе алдағы 12 ай үшін жарналарды төлеу арқылы ала аласыз. Әр айға жеке төлем жасау керек. Осы ретте ескеретін жайт, дербес төлеушілер 2022 жылы МӘМС үшін 3 000 теңге, 2023 жылы ең төменгі жалақы мөлшерінің ұлғаюына байланысты 3 500 теңге төлейтінін ескеріңіз.

4. Көп балалы анадан жарналарды ұстай ма?

Сұрақ: 5 баласы бар әйел кәсіпорында жұмыс істейді. Бірақ оның медальдері жоқ. Есепші көп балалы ана ретінде оның жалақысынан жарналарды ұстап қалуы керек пе?

Жауап: Жұмыс беруші жеңілдікті санаттарға кіретін қызметкерлер үшін, оның ішінде «Алтын алқа», «Күміс алқа» алқаларымен марапатталған немесе бұрын «Батыр ана» атағын алған, сондай-ақ I және II дәрежелі «Ана даңқы» ордендерімен марапатталған көп балалы аналар үшін жарналар мен аударымдарды төлемейді.

Егер бұл қызметкердің осындай марапаттары болмаса, МӘМС төлемдерінен босатылмайды. Сондықтан жұмыс беруші ол үшін жарналарды (жалақысынан ұстап қалу арқылы) және аударымдарды (өз қаражаты есебінен) заңнама талап еткендей төлейді.

5. Күндізгі оқу нысанында оқып, жұмыс істейтін студенттен жарналарды ұстау керек пе?

Сұрақ: Мен күндізгі оқу бөлімінде оқимын және кафеге жұмысқа тұрдым. Менің жалақымынан МӘМС жарналары ұсталыны. Бірақ мен онсыз да сақтандырылғанымды білемін. Себебі, мен үшін мемлекет жарна төлейді. Жұмыс беруші дұрыс істеп отыр ма?

Жауап: Сіз дұрыс айтасыз. Егер күндізгі бөлімде оқитын студент болсаңыз жеңілдік санатына кіресіз және мемлекет сіз үшін МӘМС жарналарын төлейді. Сол себепті жұмыс беруші сіздің жалақыңыздан ұстап қалмауы тиіс. Сіз жұмысыңызға оқу орныңыздан оқу кезеңін көрсететін анықтама әкеліп бере аласыз.

6. Жалдамалы жұмыскердің мәртебесі қанша уақытқа дейін сақталады?

Сұрақ: Біздің жұмысымызда барлық міндетті төлемдер кешіктіріліп төленеді. Мысалы, наурыз айы үшін тек сәуірде түседі. Сұрайын дегенім ай сайын уақытында төленбесе, мәртебең сақтала ма?

Жауап: Сіз бірыңғай жиынтық төлем туралы естіген шығарсыз. Иә, өзін-өзі жұмыспен қамтыған азаматтар БЖТ-ны уақтылы төлеуі керек. Себебі келесі айға төлем жасалмаған жағдайда мәртебесінен айрылады. Азаматтар бұл төлем түрін өткен айларға төлей алмайды.

Қызметкерлерге арналған жарналарға келетін болсақ, олар (БЖТ-ны қоспағанда, төлеушілердің басқа санаттары сияқты) соңғы төлем күнінен бастап 3 ай бойы сақталады. Егер жұмыс беруші ақпан айына жарна төлеген болса, онда сіздің МӘМС жүйесіндегі мәртебеңіз шартты түрде мамырға дейін сақталады. Осы уақыт аралығында жұмыс беруші ҚР заңнамасында көзделген төлемдерді жүзеге асыра алады. Осылайша, сәуір айында наурыз айындағы жарналарды төлеген кезде мәртебеңе әсер етпейді.

7. Екі жұмыс орнынан жарналар қалай есептеледі?

Сұрақ: Егер азамат екі жерде жұмыс жасаса, онда МӘМС жарналарын екі ұйымның бухгалтері де ұстауы керек пе? Бірақ біз жұмыскердің басқа жердегі жалақы мөлшерін білмейміз, сондықтан жарналар мен аударымдар мөлшері шектен асып кетуі мүмкін. Мұндай жағдайда не істеу керек?

Жауап: Дұрыс, МӘМС-ке қызметкер үшін аударымдар (жұмыс берушінің қаражаты есебінен) әрбір жұмыс орнынан жүргізілуі тиіс. Бірақ әр жұмыс орнынан төленетін сома айына 21 000 теңгеден (10 ЕТЖ-дан 3%) аспауы тиіс. Қызметкердің жалақысынан ұсталатын жарналарға келер болсақ, қанша жұмыста істесе де, жалпы сомасы 14 000 теңгеден аспауы қажет (10 еселенген ЕТЖ-дан 2%).

Қызметкер сізге басқа жұмыс орнынан жалақы

туралы анықтама әкеліп беруі керек. Мысалы, егер ол бірінші ұйымнан 450 000 теңге, ал сізде 350 000 теңге алатын болса, онда сіз тек 250 000 теңгеден жарна есептейсіз ($700\ 000 - 450\ 000 = 250\ 000$). Егер жалпы табыс 700 000 теңгеден аз болса, онда әрбір ұйымдағы жалақының толық мөлшерінен есептеледі.

8. Ұзақ демалыста болған кезде «сақтандырылған» мәртебесін қалай жоғалтпауға болады?

Сұрақ: Ресми түрде жұмысқа орналасқанмын. 56 күнге ұзақ демалысқа шықтым. Бухгалтер барлық аударымдарды бір рет төлейді, ал келесі ай үшін менде көрсеткіш бос болады. МӘМС аясында сақтандырылған болып қалу үшін не істеу керек?

Жауап: Сіздің жұмыс берушіңіз МӘМС төлемдерін дұрыс бөлуі қажет. Егер демалыс бір айдан асатын болса, МӘМС үшін төлемдерді кезеңдерге бөлу қажет.

Мысалы, жұмыскер сәуір мен мамыр айларында демалыста болса, бухгалтер төлемдерді екі кезеңге бөлуі керек: жарналардың бір бөлігін наурыз айына және бір бөлігін сәуірге төлеуі тиіс. Аударымдар да дәл осылай жүргізілуі керек.

9. Жұмыс істейтін жүкті әйелдер мәртебені қалай алады?

Сұрақ: Жүкті әйел ресми түрде 2023 жылдың қаңтарынан бастап жұмыс істейді. Бұған дейін жарналарды төлемеген. Қазір ол сақтандырылмағандықтан есепке тұра алмайды. Не істеу керек?

Жауап: «САҚТАНДЫРЫЛҒАН» мәртебесін алу үшін бұл әйел соңғы 12 айдағы өткізіп алған кезеңдер үшін дербес төлеуші ретінде жарналарды төлеуі керек. Егер жұмыс беруші 2023 жылғы қаңтардан наурызға дейін төлемдер жасаған болса, онда оған 2022 жылғы сәуірден желтоқсанға дейін 3000 теңгеден (2022 жылғы жарналар мөлшері) әр айға жеке жеке төлем жасау қажет.

Бұл жүкті әйел жұмыс істейтін болғандықтан, жеңілдікті санатқа кірмейді.

10. Жұмыстан шығып кетсе, мәртебені қалай сақтауға болады?

Сұрақ: Мен ақпан айында жұмыстан шығып кеттім. Бұрын мен үшін барлық төлемдер жасалған. Сақтандырылған болып қалу үшін өзім жарналарды төлей бере аламын ба?

Жауап: Сақтандырылған мәртебесінен айрылмау үшін және МӘМС аясында медициналық көмек алу үшін МӘМС төлемдері міндетті болып табылады. Сондықтан, егер сіз жұмыстан шығып кеткен болсаңыз, дербес төлеуші ретінде – айына 3500 теңгеден немесе бірыңғай жиынтық төлемді (БЖТ) төлеуші ретінде МӘМС жарналарына төлем жасауды жалғастыруыңыз қажет. БЖТ мөлшері адамның тұрғылықты жеріне байланысты өзгереді. Егер облыстық, республикалық маңызы бар қалада немесе астанада тұрса, 2023 жылы 1 АЕК немесе 3063 теңге төлеу керек. Қалған елді мекендердің тұрғындары 0,5 АЕК немесе 1725 теңге төлейді.

Бұл азамат жұмысқа орналасқан кезде, жұмыс беруші әрі қарай жарналар мен аударымдарды төлейтін болады. Осылайша ол қарыздың пайда болуына жол бермейді және өз мәртебесін сақтап қалады.

Егер сіздің тағы да сұрақтарыңыз болса немесе медициналық көмек алуда қиындықтар туындаса, өз емханаңыздағы «Пациенттерді қолдау қызметіне» жүгініңіз.

- fms.kz ресми сайты,
- 1406 байланыс орталығы,
- Qoldau 24/7 мобильді қосымшасы
- Telegramдағы SaqtandyruBot арқылы Әлеуметтік медициналық сақтандыру Қорына жүгінуге және сақтандыру мәртебесін тексеруге болады.

Сондай-ақ, ҚР электрондық үкіметінің egov.kz сайтындағы «Денсаулық сақтау» бөлімінде «Медициналық қызметтерді тұтынушы ретінде қатысу туралы және міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жүйесіндегі аударымдардың және (немесе) жарналардың аударылған сомалары туралы ақпарат беру» мемлекеттік қызметі арқылы медициналық сақтандыру жүйесіндегі өз мәртебеңізді тексеруге және жүргізілген төлемдер туралы білуге болады.

«Әлеуметтік медициналық сақтандыру» КЕАҚ СҚО бойынша филиалының баспасөз қыметі.

ҚИЫРДА ҚАЛҒАН ҚАЗАҚ ЖЕРІ

Соңғы уақытта оңаша ойға шомғанда: «Неге барлығы қазақ жеріне иелік етуге құмар?» – деген сұрақ туындайды. Ұлт жанашырлары, көшбасшылары мұны қазақ санының аздығымен байланыстырады. Қалай алып қарасақ та, әңгіменің төркіні, қаймағы осыған саятын секілді. Үкімет басындағылардың солтүстіктегі сайын далаға оңтүстіктегі отандастарды көшіруге күш салып жатқаны да осыны аңғартса керек. Қазақтың қай жері де ұлтымыз үшін Отан екені, Мұрат Әбенұлының бастамасымен іске қосылған «Серпін» бағдарламасын қаржыландыру ертеректе мықтап қолға алынуы керек болғаны түсінікті ғой. Мұнымен қоса елдегі демографияға, жас отбасыларға лайықты жағдай жасау да ендігінің еншісінде қалып отыр. Бірақ әңгіменің ауаны басқада.

Кешегі Ресей думасының депутаты Вячеслав Никоновтың мәлімдемесінен кейін билік те, бұқара да бір сілкініп алған секілді. Десек те мұндай жағдай бірінші рет орын алып тұрған жоқ. Қайбір жылдары қытайлық интернет-ресурста қазақ жері аспанасты елінікі екенін, тіпті мектеп оқушыларына да солай дәріс беретіндігі туралы даулы ақпарат тарады. Онда да қылышты боққа шапқаннан әріге бара алмадық. Осындайда ұлттық рух тудыратын, байырғы қазақ жерін тарих тілімен тәптіштеп түсіндіріп беретін телесериалдар мен кинотуындылар жоқтығы көңілге кірбің ұялатады. Өз тарихын қияли кино арқылы жасап алған кәріс ұлтының қасында ұлтымыз қысылмай мақтана алатын дәрежеде емес пе? Керек болса, тарихшыларымыз аспанасты еліне, Ресейге, бауырлас елдерге шекара бөлу барысында өтіп кеткен жерлерді айшықтайтын немесе Жұмабек Тәшеновтің Көкшетау, Павлодар, Қостанай, Солтүстік Қазақстанды орыс отарынан алып шыққанын бейнелейтін туынды түсіріп, неге таратып жібермеске? Болса да ай сайын жарық көретін ауылды, келіндерді мазаққа қосқан киноларға миллиондаған қаржы құмға шайылып жатыр. Әйтпесе ғаламтордан шетелге өтіп кеткен қазақ жерлері туралы мәлімет іздей қалсаңыз тұқ таппайсыз. Ал Қытайдағы қазақ жерлері туралы сұрасаңыз соғыс сарынындағы мақалалардан басқа ештеңе жоқ.

Кеңес Одағының кері саясатын бастан өткермеген болсақ бұл кездегі Қазақстан территориясы біраз мемлекеттің бүйірін басып жатар еді. Мүмкін алдағы уақытта тарихи әділеттілік орнап, шетел меншігіне өтіп кеткен көшпенділер еншісі заңды иесіне қайтар. Бұл шүкіршілікті білмейтін емес, ата-бабасының шелектеп төккен қаны мен келешек ұрпағы үшін жанын берген ержүректердің еңбегі еш кетпесе екен дейтін әр қазақтың ойында жүруі тиіс мәселе. Осы тұста өскелең ұрпақ өзіне мұра, бірақ басқаның бәтеңкесі басып жүрген қара жердің қазақтың екенін ұмытпағаны дұрыс. Бұл жағынан тарихи дәйектер жетіп артылады. Бірақ оны насихаттау белгісіз себептермен кенжелеп келе жатқаны жасырын емес. Ғаламторда ақылға қонымды бірер мақала ғана көзге түседі. Мәселен «Айқын апта» газетінде жарық көрген Кәмшат Тасболатованың «Орынбор – біздің бұрынғы астана» атты талдау материалында мына нәрсеге көбірек мән беру керек.

– Ресейде қазақтың қанша жері қалды? Орынбор,

Астрахан, Омбы, Саратов, Томск сияқты қалалардың барлығы да алғашқы қазақ территориясында орналасқан. Керек десеңіз Сібір де біздің ата-бабаларымыздың меншігі. Бұл жерлер үшін батыр бабаларымыз талай шайқаста қан төкті. Қазақтың қайталанбас тарихының бір бөлігі бұрынғы Ресейдің оңтүстік шекараларына айналған, қазақтың бұрынғы территориясының солтүстік бөлігінде орын алған. Құрманғазы осында жырын айтып, «Алаш-Орданың» көсемдері біріккен. Бұл аз десеңіз қазақ тіліндегі алғашқы баспа шығармалары да аталған аумақта жарық көрді, – деген мақалада.

Ал белгілі тарихшы, археолог Арнабай Нұржанов қияда қалған қазақ жерлері туралы толымды ақпар берген.

– Оңтүстік шекаралар, Ташкент облысы және Жизак облысы – бұл бүкіл Қазақ хандығының жарты бөлігі. Қазақтар Ташкентті 200 жыл басқарды. Ал Кеңес өкіметі шекараны басқаша бөлді. Өзбекстанда орналасқан Қарақалпақстанның өзі 1936 жылға дейін Қазақстанның құрамында болды. Бұл туралы көбісі білмеуі мүмкін, бірақ мен тарихшы ретінде сенімді түрде айта аламын. Солай бола тұра Кеңес өкіметі қарақалпақ меншігін Өзбекстан КСР-іне берді. Орынборға келер болсақ ол Қазақ КСР-нің алғашқы астанасы болғаны белгілі. Біздің жер Еділ өзеніне дейін созылып жатқан. Астрахан облысының аумағына кіретін қазақтың осынау мекенінде ұлы композитор Құрманғазының зираты қалған. Тарихтан Ноғайлар мен Алтын Орда да осында орналасқанын білесіздер. Шетелге Қорған облысы мен басқа да бірнеше қала өтіп кетті. Түркменбашыға айналған Краснодарск қаласы тарихқа сүйенсек нақ адайлардың жері болды», – дейді Арнабай Нұржанов.

Ал Қытайда қалған Шыңжаң, Құлжа, Шәуешек, Алтай бөктеріндегі аумақтар туралы әңгіме мүлде қозғалмайды. Бұл жерде күні бүгінге дейін этностық қазақ ұлты қоныстанғанын білеміз. Бірақ ғаламторда болсын немесе кинолар мен тарихи кітаптарда қалалар туралы дерек жоқтың қасы. Шынына келгенде егемендігі еңселенген, өткеніне құрметпен қарайтын ұрпақ тарихи тұрғыдағы мұндай олқылыққа жол бермеуі керек еді.

Қазіргі кездегі ашық ақпараттық соғыстың салдары халықтың билікке деген сеніміне сызат салып жатқаны рас. Осындайда «біздікілер кімнен именеді?» деген сұрақ маза бермейтіні жасырын емес. Біз әңгімелеп отырған қазақтың тарихи, мұра жерін қайтару туралы әзірге жұрт талап қоймайтыны белгілі. Тек төрткіл дүниені мойындатқан заңды территориямыздың тұтастығына қауіп төндіретін кереғар мәлімдемелерге жауаптылар мардымды жауап бере алмағаны ішінді күйдіреді. Кеше ғана мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың осы мәселеге тікелей қатысты мақаласынан кейін министрліктер мардымды жұмыс істеуі керек-ақ.

Сондай-ақ ұлттық идеологияны жандандырып, деректі, тарихи фильмдерді түсіруді қолға алу қазірден басталса игі. Бұл сала әлсіз тұрғанда көрінгеннің кері әңгімесіне қала береріміз анық.

Ринат ӘБДІҚАЛЫҚ,
журналист.

ҚЫЗДАРҒА АРНАЛҒАН 40 КЕҢЕС

- Өз-өзіңізді жақсы көріңіз. Сонда өмір сүру әлдеқайда жеңіл болады.
- Бірге жүрген қыздардың бәрі әрқашан қасыңыздан табыла бермейтінін ұмытпаңыз.
- Егер шынайы дос тапсаңыз, қандай қашықтықта болса да, достық қарым-қатынасыңызды ұзбаңыз.
- Дүниеге қызықпаңыз, ол сізді бақытты етпейді.
- Қандай жағдайға кезіксеңіз де, ешкімді кінәламаңыз, қатені алдымен өзіңізден іздеңіз.
- Әжеңізбен жиі уақыт өткізіңіз, ол сізге көп нәрсе үйретеді.
- Есте сақтаңыз: белгілі бір мәселеге тіреліп, өмір тоқтап қалмайды. Өйткені жаңбырдан кейін де күн шығады.
- Барлық нәрсеге шайқаса берудің қажеті жоқ.
- Өзіңізді өзгелермен салыстырмаңыз, ол сіз секілді ешқашан бола алмайды.
- Сезіміңіз соншалықты берік болса да, махаббатқа қатты берілмеңіз. Себебі сіз өз-өзіңізді жоғалтып алуыңыз мүмкін.
- Әдемі әрі сауатты сөйлеп үйреніңіз, ол сізге өмірде міндетті түрде көмектеседі.
- «Жоқ» деп айтудан қорықпаңыз, оның да пайдасы бар.
- Өмір тек бір-ақ рет беріледі. Сондықтан оны өкінбейтіндей етіп сүруге тырысыңыз.
- Жігіттердің артынан жүгірмеңіз, керісінше олар сіздің артыңыздан жүгіруі керек.
- Жақсы сөз - жарым ырыс екенін естен шығармаңыз. Оны айтып та, қабылдап та үйреніңіз.
- Өзгелердің де, өзіңіздің де алдыңызда адал болыңыз.
- Жалғыздықтан қорықпаңыз. Ол өздігіңізден дамуға көмектеседі.
- Өз сезіміңізді жеткізуден қорықпаңыз.
- Дауласқыңыз келсе дауласыңыз, бірақ 8-ереже есте болсын.
- Білім - керемет күш. Жан-жақты болу үшін әртүрлі кітап оқиыңыз.
- Егер жігіттіңіздің үйінде бірде-бір кітап болмаса, теріс айналып кете беріңіз.
- Өзіңізді қандай жағдайда да алып шығуыңыз керек.
- Күніне бір рет болса да айналаңыздағы адамдарға жақсылық жасауға тырысыңыз.
- Тәрбиелі жанұядан шыққаныңызды көрсетіңіз. Сонда сіз жайлы тек керемет пікірлер айтылатын болады.
- Тек үлкендермен ғана емес, өзіңіздің қатарластарыңызбен және жасы кіші адамдармен де сыпайы болыңыз.
- Сіздің сөздеріңізден гөрі істеріңіз сіз жайлы көп нәрсеге көз жеткізетінін біліп жүріңіз.
- Сезіміңізді жасырып емес, айтып біліңіз.
- Қарапайым заттардың өзінен көркемдік көруге тырысыңыз.
- Теріңізге жас кезіңізден абай болыңыз. Күнге қарсы иісмайлар пайдаланыңыз.
- Сізді жақсы көретін жандармен жақын болыңыз.
- Қандай қиыншылыққа кез болсаңыз да, еңсезіңізді түсірмей, басыңызды тік көтеріп жүріңіз.
- Өзіңіздің көз жасыңыздан қорықпаңыз. Өйткені одан жаңа күш, серпіліс таба аласыз.
- Күлкі - жаныңызға да, денеңізге де ем.
- Сөзбен жұбата да, жылата да аласыз. Сондықтан сөйлемес бұрын ой сүзгісінен өткізіңіз.
- Кешірім сұрау кішіліктің емес, кісіліктің белгісі.
- Алға қойған мақсатқа жету үшін талмай еңбектенуіңіз керек.
- Өз-өзіңізді қамтамасыз етіп үйреніңіз.
- Өзіңіздің бағаңызды ешқашан түсірмеңіз.
- Сіз өзіңіз ойлағаннан да жоғарысыз.
- Өмір дегеніміз - бүгінгі күн. Кешегі де емес, ертеңгі де емес. Бүгінгі күнмен өмір сүріп, бақытты болыңыз.

Ақпарат дереккөзі: <https://massaget.kz>

ӘЗІЛ-ШЫНЫ АРАЛАС НЕМЕСЕ 1 СӘУІР – КҮЛКІ КҮНІ

«Ата тегіңді жазса болды!..»

«Әкесі құрдастың баласы құрдас» деген емес пе. Бірде ауылдасым Айтмұханбетке қалжыңдап болса да шынымды айтып:

– Өзің білесің, біз болсақ қызмет бабымен ертеден шетте жүрдік. Елде қалған ендігі үлкеннің бірі өзіңсің. Оның үстіне ауылдағы Жұмжұма атамның атындағы мешітке жұмыс істеп, имандылық жолға түстің. Соған орай қояр сауалым, осындағы ағайындардың көпшілігі мұсылманшылық жолды сақтамайды екен. Мына көршілес Тапшыл, Аймақ және Ортақ ауылындағылар қайсыбіреулерінің жамағайын туысқаны қайтыс бола ма, мәйітті ата-атаға бөліп, бөлек қойысады. Ал, біздегілер, тіпті бірге туған бауырларымыздың маңына дейін заняты етіп, аяқ басыр орын қалдырмапты. Осынысы дұрыс па? – дедім оған қарап. Сондағы өзімнен бірер жас үлкендігі бар Айтмұханбеттің берген жауабы:

– Айтқаның дұрыс. Әйткенмен обалы нешік, мыңдағы ТОО-дағылар (жауапкершілігі шектеулі серіктестік дегені) өткен жазда ауылдың іргесіндегі зираттың аумағын кеңейтіп, мәйітті қояр жерлерді үлкейткен. Әйтсе де көптің аты көп, осындағылардың кейбірі қыңырлығын танытып, сөзінді тыңдай ма? Қай жер ыңғайлы, сол араға қоя салады. Ал, сен, Сайлөшке, әлі де болса өлем деп асықпа. Әйтеуір ажал жетіп, топырақ елден бұйырсын десең, «жаман айтпай жақсы жоқ», ертеңгі күні аты, тегіңді басыңа қояр тақтаға жазып қойса, әдейілеп ат басын терлетіп келген орыс, қазағыңа шейін тап өзіңнің жатқан жеріңді оп-оңай тауып алады ғой» деп менің өлгеніме қайғырмақ түгілі қайта оқыста сөз тапқанына қуанған түр танытты.

Жанының тәттісі-ай!..

Оқыста машина қағып кетіп, ініміз опат болған. Ақылдаса келе оны туған жеріміз – Қарағашқа апарып, бұдан біраз уақыт бұрын қайтыс болған әкесінің (менің туған ағатайым) бейітінің қасына қоймаққа келіскенбіз. Бірақ өзіміз көп жылдардан бері қалада, Көкшетауда тұратындықтан басқа ағайындар өзге жер жетпегендей туған-туысқандарын сол ағамыздың маңына топырлатып қойып жатқан. Сонсоң ағамыздың мұндағы қалған екі ұлына:

– Осы бар ғой, атасы басқалар ертең мына мәйіттің бәрін іргемізге тақап қойып, мүлдем аяқ бастырмайтындығына көзім жетіп отыр. Сондықтан әкесі мен ініміздің арасына бір орын қалдырайық. Әйтпесе, ажал кімге ерте, кімге кеш келеді, мейлі дерсің, ешкімнің сатып алған жері жоқ қой, сонда да алдын алмасақ болмас, – дедім мен оларға.

Сөйтіп қалаға қайтып оралған соң жеңгемізге қалжыңдап:

– Әкесі мен ұлының арасына әдейілеп бір орын қалдырдық. Әйтеуір ерте ме, кеш пе, біреуіміз барамыз ғой десең, сол кезде жасы 81-ге қадам басқан жеңгеміз қызарақтап:

– Е, қайным-ау, сенде жетпістен асқан жоқпысың осы! – демесі бар ма?! Тегі өзін ана жаққа баруға әлі де қимаса керек. Артынан ойлаймын ғой, шіркін, әркімнің жанының тәттісі-ай! – деп.

Сайлау КӨШКЕНҰЛЫ,
сатирик, жазушы, еңбек ардагері,
Көкшетау қаласы.

Меншік иесі: «Тайынша таңы»
жауапкершілігі шектеулі серіктестігі.

Газет аудан әкімінің қолдауымен шығып,
мемлекеттік ақпараттық саясатты жүргізу
жөніндегі ресми басылымы болып табылады.

Индекс: 65710

Газет әр аптаның жұма күні шығады.

Директор -
Бас редактор
Гүл НҰРАЛИНА

Қазақстан Республикасы Байланыс және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінде 2010 жылы 20 қазанда қайта тіркеліп,
№10803-Г куәлігі берілген.

Газет «Тайынша таңы» жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің
компьютерлік орталығында теріліп, беттеліп, «Старкова А.А.»
ЖК-де офсеттік тәсілмен басылып 020000. Көкшетау қаласы,
Әуелбеков көшесі, 98 үй.

Тапсырыс: 111. Таралымы: 1300.

МЕКЕН-ЖАЙЫМЫЗ:

Солтүстік Қазақстан облысы,
Тайынша қаласы, Қазақстан Конституциясы, 206-үй.
БАЙЛАНЫС ТЕЛЕФОНЫМЫЗ:
8 (715-36) 2-19-99

Жарияланған мақала авторларының пікірлері
редакция көзқарасын білдірмейді. Қолжазба
қайтарылмайды. Келген хаттарға жауап
жолданбайды. Жарнаманың келіп түскен
материалдардың мазмұны мен мәтініне
хабарлама беруші автор өзі жауапты.